

KATARZYNA UZAR
Katedra Filozofii Wychowania KUL

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„STARZENIE SIĘ Z GODNOŚCIĄ”. JUBILEUSZ 25-LECIA
LUBELSKIEGO UNIWERSYTETU TRZECIEGO WIEKU
7-8 czerwca 2010

W dniach 7-8 czerwca 2010 r. odbyła się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II Konferencja naukowa „Starzenie się z godnością”. Za główny cel zorganizowanego przez Katedrę Psychologii Klinicznej KUL, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej (TWWP) oraz Lubelski Uniwersytet Trzeciego Wieku (LUTW) spotkania konferencyjnego przyjęto „ukazanie problemów teoretycznych oraz wypracowanie wniosków praktycznych, związanych z doświadczeniem godności własnego życia w okresie starości”. Motywem organizacji przedsięwzięcia była również 25. rocznica założenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku (UTW) w Lublinie. Prezentowane w trakcie obrad konferencyjnych treści o charakterze naukowym i wspomnieniowo-artystycznym ukazywały rolę aktywności społecznej, której realizacji i popularyzacji służą zajęcia w UTW, dla budowania poczucia godności seniorów.

Tematyka konferencji koncentrowała się wokół psychologicznych, medycznych i społecznych aspektów starości – dotyczyły jej referaty plenarne i sekcyjne, połączone z dyskusją. W obradach wzięło udział 28 prelegentów z krajowych ośrodków akademickich (KUL, UMCS, UAM w Poznaniu, AHE w Łodzi, UKSW w Warszawie, UTW w Świdniku) oraz liczne grono słuchaczy, organizatorów i sympatyków LUTW.

Pierwszy dzień spotkania konferencyjnego miał charakter naukowo-jubileuszowy. Złożyły się na niego: sesja plenarna z wykładami prof. Olgi Czerniawskiej, prof. Biryty Fąfrowicz oraz dr Marii Laskowskiej, sesja plakatowa, wystawa fotograficzna *Jesteśmy sobie potrzebni* oraz uroczyste zakończenie 25. jubileuszowego roku akademickiego w LUTW. Otwarcia konferencji dokonał rektor KUL, ks. prof. Stanisław Wilk, wygłaszając *Słowo wstępne na temat godności*. W ujęciu filozoficznym godność jest właściwością wpływającą ze struktury bytowo-osobowej człowieka, który istnieje w sobie i dla siebie jako cel, nigdy zaś jako środek działania. Teologiczny wymiar godności zakorzeniony jest w faktach w stworzenia i odkupienia człowieka przez Boga. Aspekt socjologiczny wskazuje na godność jako wyznacznik działań człowieka i regulujących je praw (indywidualnych i społecznych).

Ks. prof. Wilk wskazał również na rozróżnienie między godnością osobową i osobistą człowieka. Pierwsza z nich jest wartością nieutrącaną, równą wszystkim ludziom, związaną z prawami osoby i stanowiącą obiektywną normę moralności. God-

ność osobista, utożsamiana z poczuciem godności, ma charakter opisowy i jest zmienna, zależna od cech i postępowania konkretnego człowieka.

W swym wystąpieniu ksiądz rektor ukazał także rolę Kościoła w realizacji godności człowieka starszego. Obecne w nauczaniu społecznym Kościoła: myśl personalistyczna, postulat poszanowania godności osoby od poczęcia do naturalnej śmierci oraz zawarte w Biblii przykłady aktywnego zaangażowania osób starszych w dzieło zbawienia, wskazują, iż wiek podeszły, mimo ograniczeń, może być czasem czynnego uczestnictwa w życiu Kościoła i społeczeństwa.

Sesję plenarną rozpoczął referat prof. Olgi Czerniawskiej. Tytułowe zagadnienia zostały przedstawione na podstawie wyników badań – wywiadów biograficznych przeprowadzonych z osobami starszymi w wieku 60 lat i więcej, pochodzącymi z różnorodnych środowisk.

Sfera *profanum* została zdefiniowana przez prof. Czerniawską jako to, co zwykle, codzienne, powtarzalne, powszechne. Życie w starości okazuje się rzeczywistością uporządkowaną, nieco monotonna, wyznaczaną przez rutynę, schemat dnia, specyficzne dla każdej osoby. Rytm dnia, narracja o codzienności pełni bardzo ważną funkcję w życiu osób starszych – nadaje mu strukturę, porządek, tożsamość.

Obszar *sacrum* to inaczej to, co wyjątkowe, piękne, wzniosłe, ukierunkowane na kontakt z Bogiem. Czerniawska przytoczyła najistotniejsze wymiary tej sfery, wynikające z wypowiedzi osób starszych: różne formy modlitwy, również bezsłownej, opartej na kontakcie z przyrodą, doświadczeniach życia codziennego; wierność tradycji świątecznej, w tym obrzędy kulturowe i religijne; uczestnictwo w pielgrzymkach, odpustach. Sfery *sacrum* i *profanum* wzajemnie się przeplatają i wzmacniają, tworząc całościowy obraz życia w starości. Przedstawione wyniki badań biograficznych mogą według prof. Czerniawskiej stanowić cenne źródło wiedzy na temat starości, sposobu jej przeżywania i uczenia się godnego starzenia od innych.

W zamykającym sesję dwugłosie *Organizacja służby zdrowia dla osób starszych (stan a potrzeby)* prof. Biruta Fąfrowicz i dr Maria Laskowska podjęły problematykę społeczno-medycznych aspektów opieki i leczenia ludzi w podeszłym wieku. Prelegentki podzieliły się bogatą wiedzą i doświadczeniem pracy lekarskiej z osobami starszymi, prezentując prawidłowości dotyczące starzenia się oraz główne problemy związane z relacją pacjent geriatryczny – służba zdrowia. Warunkowane są one specyfiką wieku podeszłego i organizacją systemu opieki. Do czynników pierwszego rodzaju należą: trudne do diagnozy i leczenia zjawisko wielochorobowości, niepełnosprawność psychofizyczną utrudniającą korzystanie z porad lekarskich, brak podatności na zmiany oraz nieufność starszych pacjentów, stwarzające bariery w stosowaniu się do zaleceń lekarskich. Nie bez znaczenia pozostaje również wadliwa organizacja służby zdrowia: braki finansowe, instytucjonalne i kadrowe, odległe terminy i krótki czas wizyt, przedmiotowe traktowanie pacjenta.

Według dr Laskowskiej rozwiązaniem może być rozszerzenie infrastruktury geriatrycznej oraz powołanie tzw. zespołów geriatrycznych, składających się ze specjalistów różnych dziedzin dokonujących kompleksowej oceny stanu zdrowia starszego pacjenta oraz wskazania najważniejszego obszaru leczenia. Podmiotowe podejście do pacjenta uwzględniać powinno m.in.: specyfikę funkcjonowania organizmu człowieka

starszego, odpowiednią ilość czasu poświęconą na rozmowę-wywiad, poznanie historii choroby i leczenia, dostosowaną do możliwości pacjenta formę komunikacji.

Elementami kończącymi przedpołudniową część pierwszego dnia konferencji były: sesja plakatowa oraz wystawa fotograficzna *Jesteśmy sobie potrzebni*, obrazująca specyfikę i znaczenie relacji międzypokoleniowych w życiu człowieka. Materiał przedstawiony w formie plakatów obejmował rezultaty badań nad jakością życia oraz poczuciem własnej godności u osób starszych w zależności od zmiennych: samooce-ny, sensu życia, hierarchii wartości, stylu humoru. Ujęte zostały również medyczne aspekty starości: hospitalizacja i leczenie chirurgiczne osób starszych oraz specyfika funkcjonowania osób z zespołem otępiennym.

Uroczyste zakończenie 25. jubileuszowego roku akademickiego w Lubelskim Uniwersytecie Trzeciego Wieku wypełniło popołudniową część konferencyjnego spotkania. W Centrum Kongresowym Uniwersytetu Przyrodniczego licznie zgromadzili się słuchacze, wykładowcy, organizatorzy i sympatycy LUTW. Otwarcia ceremonii dokonała Małgorzata Stanowska – kierownik uniwersytetu. Po nim nastąpiło wręczenie dyplomów i podziękowań najstarszym studentom oraz zasłużonym dla LUTW. W dalszej części uroczystości dr Zofia Zaorska i doc. dr Mieczysław Marczyk przedstawili historię 25. lat działalności LUTW. Znalazły się w niej: osoby i wydarzenia, które stały się inspiracją dla założenia uniwersytetu; podstawy prawne jego funkcjonowania; charakterystyka studentów i kadry edukacyjnej; formy organizacyjne działalności; informacje o współpracy zagranicznej i podmiotach wspomagających. Nie zabrakło także części artystycznej, składającej się z *Wiązanki pieśni patriotycznych* w wykonaniu Zespołu Tańca Ludowego UMCS. Uroczystości zakończyła wystawa plastyczna prac studentów LUTW, eksponowana w hallu Centrum Kongresowego.

Obrazy w grupach sekcyjnych wypełniły znaczącą część drugiego dnia konferencji. Wprowadzenie do nich stanowił wykład plenarny *Ludzie starsi bywają różni* prof. Marii Braun-Gałkowskiej, dotyczący postaw, jakie mogą przyjmować osoby starsze wobec siebie, innych i własnej starości. Mieszczą się one w obszarze wyznaczonym przez dwie osie o przeciwstawnych biegunach: aktywność – wycofanie oraz egoizm – altruizm. Zmiany charakterystyczne dla wieku podeszłego naturalnie sytuują osoby starsze bliżej bieguna wycofania, kwestią pozostaje jednak akceptacja tego faktu oraz specyfika relacji z innymi (oś egoizm – altruizm). Ten ostatni rodzaj przemian warunkowany jest m.in. dotychczasową historią i treścią życia oraz wymaga pracy nad sobą. Najbardziej optymalną postawą jest łagodność, wynikająca z uznania zmian starości (wycofanie) przy jednoczesnym otwarciu na relacje z innymi (altruizm). Cechuje się ona akceptacją i przekraczaniem własnych ograniczeń, dostrzeganiem potrzeb innych. Jest postawą zrozumienia i współodczuwania, a także dystansu wobec rzeczywistości. Są to także wymiary budowania poczucia własnej godności, w myśl zasady: „więcej jest szczęścia w dawaniu niż braniu”.

Obrazy sekcyjne przebiegały symultanicznie w dwóch obszarach tematycznych: psychologicznym i społeczno-medycznym. Ich moderatorami byli pracownicy Instytutu Psychologii KUL: prof. Stanisława Steuden (sekcja psychologiczna I), dr Wiesława Okła (sekcja społeczno-medyczna I), dr Konrad Janowski (sekcja psychologiczna II) oraz dr Beata Kostrubiec (sekcja społeczno-medyczna II).

Poruszana w I sekcji psychologicznej problematyka koncentrowała się wokół czynników warunkujących dobrostan seniorów, w szczególności zaś kwestii wsparcia i opieki. Podjęte zostały zagadnienia: wychowania do starości; indywidualnych zasobów osób starszych wpływających na jakość ich życia; protetycznej funkcji środowiska wobec seniorów obejmującej swym zakresem nie tylko aparaty niwelujące dysfunkcje psychofizyczne, ale również dostosowanie przestrzeni oraz wsparcie osób z otoczenia; zjawiska tzw. dopasowania w relacji osoba starsza–opiekun, warunkowanego m.in. zasobami i przekonaniami na temat starości osób pracujących w placówkach opiekuńczych.

Tematyka obrad sekcji psychologicznej II skupiła się wokół rezultatów badań prowadzonych w Instytucie Psychologii KUL, obejmujących problemy: godności człowieka w chorobie, implikującej respekt dla podmiotowości i indywidualności pacjenta w procesie leczenia; skłonności do martwienia się u osób starszych; poczucia sensu życia u osób hemodializowanych w wieku emerytalnym; wartości diagnostycznej i terapeutycznej metody rysunku projekcyjnego „Ja wśród ludzi” w pracy z osobami starszymi.

Obrady I sekcji społeczno-medycznej koncentrowały się wokół pozytywnych i negatywnych dla starzenia się człowieka, zjawisk społecznych. Do pierwszych można zaliczyć szczególną rolę rodziny, jako miejsca dla godnego starzenia się człowieka, obserwowaną m.in. w kulturze judaistycznej. Znak ujemny mają: sytuacja demograficzna, trendy przemian społecznych oraz rozdźwięk między regulacjami prawnymi a praktyką gerontologiczną. Podjęte zostały również zagadnienia rehabilitacji osób z niepełnosprawnością w podeszłym wieku, a także potrzeb poznawczych seniorów ukierunkowanych na poszukiwanie odpowiedzi na pytania o sens, wartość życia w starości.

Wystąpienia sekcji społeczno-medycznej II odzwierciedlały interdyscyplinarny charakter problematyki starości. Psychologiczne ujęcie mądrości jako pozytywnego aspektu starzenia się, przedstawione przez prof. S. Steuden, zawiera mądrość pragmatyczną – funkcję umysłu, będącą efektem całokształtu indywidualnego doświadczenia życiowego, a także mądrość transcendentną – całościowe ustosunkowanie się jednostki wobec świata, zakładające odniesienie do wartości nadprzyrodzonych. Ukazane zostały również wymiary godności człowieka starszego w ujęciu filozoficznym – osobista, osobowościowa i osobowa, z których ostatnia ma znaczenie najistotniejsze, jest wartością stałą, przynależną człowiekowi niezależnie od kondycji psychofizycznej. Godnemu przeżywaniu starości sprzyja uczestnictwo w zajęciach UTW. Są one zrzeszone w Międzynarodowym Stowarzyszeniu Uniwersytetów Trzeciego Wieku (AIUTA). Reprezentant Polski, dr Andrzej Krygier, w swoim wystąpieniu podzielił się refleksją na temat historii, organizacji AIUTA, spotkań kongresowych i poruszanych w ich trakcie problemów starości.

Różnorodność wydarzeń i treści dała uczestnikom konferencji możliwość wielowymiarowego spojrzenia na kwestię godności człowieka starszego – jej potencjału i zobowiązania, jakie ze sobą niesie dla samych seniorów i środowisk, w których żyją. Jak zaznaczyła w konferencyjnym podsumowaniu prof. Steuden – „bycie człowiekiem zobowiązuje do rozwoju swoich możliwości, których siła jest ogromna i często nieznana, mamy ją odkrywać [...] wierząc w naszą godność, wierząc, że

może być urzeczywistniana w każdym dniu”. Zadanie to pozostaje stale aktualne, niezależnie od etapu rozwojowego człowieka, starość wydaje się pod tym względem okresem szczególnym – jest szansą dopełnienia życia na miarę posiadanej godności.

MARTA BUK-CEGIEŁKA, EWA WALCZAK
Doktorantki Instytutu Pedagogiki KUL

SPRAWOZDANIE Z CYKLICZNEGO SEMINARIUM
„W POSZUKIWANIU PEDAGOGICZNEJ KONCEPCJI
INTEGRALNEGO ROZWOJU I WYCHOWANIA DZIECKA”
2009-2010

Wychowanie i kształcenie szkolne musi koncentrować się na jakości człowieka jako osoby wychowanka. To zadanie staje się priorytetem i wyzwaniem dla nauczycieli aktualnie pracujących i tych, którzy w przyszłości staną przed dziećmi i polską młodzieżą. Jest to zadanie odpowiedzialne, bowiem – jak podkreśla I. Wojnar – „Od tego właśnie konkretnego człowieka, jego decyzji i wyborów, jego myśli i działań, jego wrażliwości i wyobraźni, zależy w znacznym stopniu jego własny los, a także mówiąc metaforycznie – losy świata, będącego w dość znacznym stopniu ludzkim przeciwieństwem”¹. To odpowiedzialne zadanie stoi przed nauczycielem i zobowiązuje go do twórczej pracy, poszukiwania nowych metod, strategii pedagogicznych, doboru i układu treści nauczania, stwarzania inspirujących sytuacji wychowawczych i dydaktycznych, projektowania, wdrażania i wartościowania innowacji pedagogicznych, tworzenia wspólnot edukacyjnych o specjalnych potrzebach i stwarzania im szans rozwoju, tworzenia mikrośrodowisk społecznych jako grup wsparcia w pracy pedagogicznej i wielu innych szczegółowych zadań. Ważną sprawą w tym względzie jest udział w różnych formach doskonalenia nauczycieli.

Dyskusja nad edukacją nauczycielską koncentruje się na: podstawach teoretycznych doskonalenia; koncepcjach i modelach doskonalenia nauczycieli; zakresie treściowym; komplementarności zawodowych kompetencji.

¹ I. W o j n a r, *Człowiek, demografia, zdrowie, polityka społeczna i kultura*, w: *Świat przyszłości a Polska*. Komitet Prognoz „Polska XXI wieku” przy Prezydium PAN, Warszawa 1995, s. 204.